

Maoismi: ideologia vai myytti?

MARKKO KAUPPINEN

Kirjailija, runoilija, sotilas, vallankumouksellinen, poliitikko, patriootti, suuri marxilainen – muun muassa näillä nimillä hänet tunnetaan. Hymyilevänä Andy Warholin maalauksessa, kuvana turisteille valmistetuissa t-paidassa tai kellossa, pop-ikonina ja kaupallistettuna tuotteena – tällaisena me hänet näemme.

Mao Zedongilla, Kiinan kansantasavallan perustajalla, on kiistatta monet kasvot. Siksi ”suuren ruorimiehen” poliittinen ja ideologinen perintö on tutkimuksellisesti yhä ajankohtainen aihe, vielä kolmekymmentä vuotta hänen kuolemansa jälkeen. Maoa on aikaisemmissa tutkimuksissa kuvattu milloin puhdasoppiseksi marxilaiseksi, milloin kiinalaiseksi kansanmieheksi (ks. esim. Schwartz 1960; Wittfogel 1960a; 1960b). Mao-tutkimuksissa on usein keskusteltu siitä, missä määrin Mao seurasi perinteisiä marxilaisia oppeja ja missä määrin hän taas sisällytti kiinalaisia elementtejä omaan ideologiseen tulkintaansa; on myös keskusteltu siitä, missä määrin hän todellisuudessa *kiinalaisti* marxismia ja missä määrin hän taas *vain noudatti* Neuvostoliiton ohjeita. Viime aikoina julkisuuteen tulleet historiantulkinnat sen sijaan pyrkivät osoittamaan, että Mao oli vain tunteeton ja väkivaltaan taipuvainen itsevaltiainen – diktaattori, jota ajoi eteenpäin puhdas vallanhimo (ks. Chang & Halliday, 2006).

Nämä tulkinnat ovat määritelleet kuvaa Maosta suuresti. Samalla Maon asemaa historiassa on jäsennetty nimenomaan häntä edeltäneiden marxistien, mm. Leninin ja Stalinin kautta. Mao on näin ollen nähty loogisena jatkumona kommunismin maailmanvalloitukselle, ja hänet on mielletty aasialaisen kommunistisen liikkeen johtohahmoksi –

mieheksi, joka loi *oman* nimenomaisesti aasialaisiin kulttuureihin sovellettavissa olevan vallankumouksellisen ideologian. Maoa onkin verrattu jopa Marxiin uuden ideologisen järjestelmän, maoismin, luoja. Leniniin häntä on verrattu vallankumouksellisena, joka sovelsi onnistuneesti marxilaisia oppeja käytäntöön. Vertaus Staliniin peilaa Maon suhdetta valtaan ja päättäväisyyteen kehittää Kiinasta voimakas, teollistunut kansakunta, tosin monesti itse kansasta piittaamatta. Maoa voidaan siis pitää samanaikaisesti Kiinan Marxina, Leniniä ja Stalinina, kiinalaisen sosialismin isänä, poikana ja pojanpoikana.

On tietenkin totta, että Mao uudisti kommunistista liikehdintää tekemällä siitä kansantajuuden, epäteoreettisen ja käytännöllisen. Mao itse kertoi 1930-luvun alussa amerikkalaiselle lehtimiehelle Edgar Snow’lle kääntyneensä kommunistiksi luetuaan vain muutaman lauseen marxilaisia tekstejä, joiden joukossa oli muun muassa *Kommunistinen manifesti*. Onkin siis varsin oletettavaa, että Maon mieltymys Marxiin oli kaikkea muuta kuin teoreettinen ja älyllinen. Voitaisiin jopa olettaa tämän olleen se syy, jonka takia Mao kiintyi venäläiseen bolshevikkiliikkeeseen, joka oli saavuttanut vallan juuri vallankumouksen kautta, suoran toiminnan avulla. Samalla vahvistuu epäily siitä, että Mao todellakin halusi valtaan, vaikka tämä lienee jokaisen politiikassa radikalismien keinoin vaikuttavan pyrkimys.

Osittain mainituista syistä Maoa voidaan pitää paitsi poliittisena radikaalina, myös ideologisenä romantikkona. Mao suhtautui valtaan kuin rakastajattareen, jonka oikukas luonne oli mahdollista kesyttää oikealla ideologisella toiminnalla ja vallan-

kumouksellisella eetoksella. Näin ollen vallankumouksen voidaan tulkita olleen Maolle romanttinen seikkailu, jonka motiivina on mustasukkaisuus rakastajattaresta, poliittisesta vallasta. Tämän taistelun Mao voitti lopullisesti vuonna 1949, jolloin hän julisti Kiinan kansantasavallan syntyneeksi.

Maon ideologisen maailmankatsomuksen kanalta ei ole kuitenkaan erityisen merkittävää arvioida häntä *pelkästään* marxilaisuuden tai historiallisuuden näkökulmista. Ei ole siis välttämätöntä arvioida hänen perehtyneisyyttään Marxin oppeihin, eikä hänen pahuutensa tai hyvyytensä määrää tai suhdetta. Ei ole myöskään välttämättä tärkeää yrittää mitata *kuinka* marxilainen Mao oli, koska marxismi on jo itsessään monitulkintainen ja vaikeasti määriteltävissä oleva käsite (ks. Knight 1985; 1986). Yhtä lailla ei ole mielekäästä kiistellä siitä, mitkä Maon motiivit johtajana olivat. Sen sijaan huomion voi kiinnittää Maon tapaan *käyttää* marxilaista ideologiaa; tapaa, jolla hän perusteli tarpeen luoda oma poliittinen maailmankatsomuksensa ja jonka avulla hän saavutti vallan maailman väkirikkaimman maan kiistattomana johtajana.

Kiinan kommunistinen puolue pitää edelleen maoismia, tai Mao Zedongin ajattelua (mao zedong sixiang), yhtenä ideologisena ohjenuoranaan. Vaikka maoismin sisältö onkin muuttunut huomattavasti 1970-luvulta lähtien ja sitä on myös tarpeen tullen laajennettu muun muassa Deng Xiaopingin pragmaattisilla talousopeilla, on Mao yhä lähes kaiken kritiikin yläpuolella, ellei kritiikki sitten edusta kommunistisen puolueen virallista linjaa (ks. Kauppinen 2005). Virallisesti puolue päätti Maon kuoltua hänen olleen 70-prosenttisesti oikeassa ja 30-prosenttisesti väärässä; vaikka Maon siis todettiin tehneen vallassa ollessaan kohtalokkaita virheitä, mm. käynnistämällä koko maan anarkian tilaan ajaneen Suuren proletaarisen kulttuurivallankumouksen vuonna 1966, todettiin hänen ansionsa kuitenkin niitä huomattavasti suuremmiksi. Mao mielletään yhä kansakunnan isäksi ja Kiinan kansallisen ylpeyden palauttajaksi.

Maolla voidaankin katsoa olevan edelleen suuri rooli Kiinan kommunistisen puolueen keskuudessa. Maoa käytetään eräänlaisena viitteenä kommunistisen puolueen puheissa, ja hänen nimellään perustellaan yhä Kiinan virallista linjaa. Mao on kiinalaisen kommunismin virallinen oppi-isä, jonka mausoleumi hallitsee Kiinan hallinnollisen elämän keskustaa, Taivaallisen rauhan aukiota. Tässä symbolisen vallan keskuksessa myös Maosta on

muodostunut kansallinen symboli, suojeluspyhimys, joka tarkkailee kuolemansa jälkeenkin Kiinan kommunistisen puolueen tärkeimpiä hallintorakennuksia.

Koska kommunistien toteuttama politiikka ei kuitenkaan enää täytyä maolaisen kommunismin edustamia ihanteita, vallankumouksellisuutta, äärimmäistä punaisuutta, jopa sotaa, on Maon rooli myös hiljalleen muuttunut. Samalla se on saanut aivan uusia piirteitä; siinä missä Mao oli aikaisemmin vain kommunistien ideologinen isä, on hänestä nyttemmin tullut yhä enemmän symboli, myytti siitä, mitä Kiinan kansantasavalta edustaa. Varsinkin maaseudulla Mao on edelleen kansan keskuudessa eräänlainen köyhien sankari – niin sanotun rautaisen riisikupin luoja, jolla tarkoitetaan vaatimatonta, mutta varmaa toimeentuloa. Samalla Maon kuvasta on tullut eräänlainen hyvän onnen lähde, joka suojelee onnettomuuksilta ja sairauksilta. Maosta on näin ollen tullut tietystä mielestä jopa uskonnollinen hahmo (ks. Cong 1997; Kauppinen 2006).

Kiina on yksi maailman nopeimmin muuttuvista yhteiskunnista, vaikka virallisesti kommunismista ja siten Maosta luopuminen ei ole ajankohtainen asia. Nykyään maoismissa voidaankin erottaa kaksi ulottuvuutta: kaanon eli virallinen säännöstö sekä myytti, eräänlainen messiaaninen tarina suuresta puhemiehestä. Siinä missä kaanon edustaa puolueen virallista suhtautumista Maon luomaan ideologiseen järjestelmään, heijastelee jälkimmäinen ulottuvuus nimenomaisesti Maon persoonaa ja siitä edelleen kumpuavaa karismaa. Aatejärjestelmän edustama myytti, tässä tapauksessa myytti Maosta, voidaan esittää eräänlaisena tarinana siitä, miten itse aate on ajan myötä syntynyt ja kehittynyt. Juuri tämä on tutkimukseni lähtökohta: maoismin näkeminen muunakin kuin dogmaattisena ideologiana tai pelkkänä henkilökulttiin perustuvana pseudouskontona. Maon tutkiminen teorian ja myyttien kautta kertoo, millaisissa olosuhteissa ja ennen kaikkea millaisin käsittein maoismi selittää oman olemassaolonsa. Vaikka maoismi määritelläänkin tutkimuksessani ideologiseksi kaanoniksi, sitä ei samalla määritellä muuttumattomaksi tai immuuniksi muutoksille. Lähdenkin tutkimuksessani ajatuksesta, että ideologinen muutos on välttämätöntä, koska historian tulkinnat eri ideologioista muuttuvat niin ikään väistämättä. Ideologiseen muutokseen kiinnitetään siten erityistä huomiota puuttamalla uudistusten ja muutoksen haun ongel-

miin. Tässä ilmenee myös idea kaanonin ja myyttien suhteesta: kaanon saattaa pysyä muuttumattomana tekstimuodossa, mutta sen edustamien myyttien tulkinta ja sisältö muokkaavat myös kaanonin sisällön tulkintaa.

Tutkimukseni keskittyy siis nimenomaan länsimaissa maoismina tunnetun ideologisen konstruktion määrittelemiseen ja sen edelleen kehittelymiseen. Tutkimuksen perusargumentti on kaanonin ja myyttien yhteistyö maoismin kaltaisissa ideologisissa järjestelmissä. Työn tavoitteena on antaa määritelmä sellaiselle ideologialle, joka on paitsi vahvasti dogmaattinen, seremoniallinen ja sääntöihin perustuva, myös ilmentää tietyn henkilön persoonaa, kuten maoismi tekee. Tulkitseen maoismia tällaisena ideologiana Maon koottujen tekstejä (Mao Xuan) kautta, jota voidaan pitää eräänlaisena

Kiinan kommunistisen puolueen raamattuna. Maon kootut teokset sisältää. Maon tärkeimmät ideologiset tekstit, ja siitä on myös lyhennetty muun muassa *Pieni punainen kirja*, josta tuli Kulttuurivallankumouksen ja maolaisuuden symboli. Tekstien järjestys Maon kootuissa teoksissa on kronologinen, mikä antaa paitsi mahdollisuuden tarkkailla Maon ajattelun kehittymistä, myös tutkia millaisen ideologisen tarinan kyseinen teos tuottaa. Näin olleen välittömän mielenkiinnon kohteena on se tarina, joka kuvaa Maoa ideologisena toimijana.

Teksti perustuu 9.12.2006 Jyväskylän yliopistossa tarkastetun väitöskirjan "Canon vs. Charisma. 'Maoism' as an ideological construction" Lectio Praecursoriaan.

LÄHTEET

- Chang Jung & Halliday, Jon, *Mao. The Unknown Story*, London: Vitange Books, 2006.
- Cong, Dachang, *When Heroes Pass Away. The Invention of a Chinese Communist Pantheon*. Lanham: University Press of America, 1997.
- Kauppinen, Marko, 'Ajattelusta teoriaan – ideologinen muutos Kiinassa 1990-luvulla,' Teoksessa Asikainen, Raisa & Vuori, Juha (toim.), *Kiinan yhteiskunta muutoksessa*, Helsinki: Gaudeamus, ss. 203–216, 2005.
- Kauppinen, Marko, *Canon vs. Charisma. 'Maoism' as an ideological construction*, Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2006.
- Knight, Nick, 'Mao and History: Who Judges and How?'. *The Australian Journal of Chinese Affairs*, No. 13 (Jan., 1985), ss. 121–136, 1985.
- Knight, Nick, 'The Marxism of Mao Zedong: Empiricism and Discourse in the Field of Mao Studies'. *The Australian Journal of Chinese Affairs*, No.16 (Jul., 1986), ss. 7–22, 1986.
- Schwartz, Benjamin, 'The Legend of the "Legend of 'Maoism'"'. *The China Quarterly*, No.2 (Apr–Jun., 1960), ss. 35–42, 1960.
- Wittfogel, Karl A., 'The Legend of "Maoism"'. *The China Quarterly*, No.1 (Jan.–Mar., 1960), ss. 72–86, 1960a.
- Wittfogel, Karl A., 'The Legend of "Maoism" (Concluded)'. *The China Quarterly*, No.2, (Apr.–Jun., 1960), ss. 16–34, 1960b.